

Letna konferenca Društva madžarskih arhivistov – *Magyar Levéltárosok Egyesületének vándorgyűlése*

Senta/Zenta (Srbija), 1.–3. julij 2024

Kot je bilo napovedano že lani, je 36. konferenca Društva madžarskih arhivistov prvič potekala v tujini, in sicer v mestu Senta (po madžarsko Zenta) v Vojvodini, v Srbiji. Seveda Senta ni bila izbrana naključno. Senta je dvojezično mesto v Srbiji s približno 20.000 prebivalci, od katerih jih je 80 % madžarske narodnosti. Od madžarske državne meje je oddaljeno le 37 km. Tukaj deluje tudi Zgodovinski arhiv Zenta oziroma Historijski arhiv Senta – Történelmi Levéltár Zenta. Tukajšnji arhivisti že vrsto let sodelujejo z madžarskimi arhivoma v Kecskemétu in Szegedu, ki ležita v sosednjih županijah Bács-Kiskun in Csongrád, medtem ko Mestni arhiv Budimpešte (Budapest Főváros Levéltára) pri njih redno izvaja različne delavnice o materialnem varstvu arhivskega gradiva.

Uvodna slovesnost s svečanimi nagovori je bila v dvorani Mestne hiše. Ker je bila konferenca prvič v tujini, se je zvrstilo kar osem govornikov, ki so vsi poudarjali posebnost konference ter dobro sodelovanje med madžarskimi in vojvodinskimi arhivi ter tudi dobro sodelovanje med državama nasploh. Spregovorili so: dr. István Kenyeres – predsednik Društva madžarskih arhivistov, Árpád Fremond – predsednik Madžarskega nacionalnega sveta, Rudolf Czegledi – župan Občine Senta, Máté Vincze – namestnik državnega sekretarja na Ministrstvu za kulturo in inovacije Madžarske, Eszter Caallókői – madžarska generalna konzulka v Subotici, István Fodor – direktor Zgodovinskega arhiva Senta, Lela Pavlović – predsednica Društva srbskih arhivistov, dr. Miroslav Perišić – direktor Državnega arhiva Srbije in dr. Nebojša Kuzmanović – direktor Arhiva Vojvodine. Po nagovorih so podelili še več nagrad Kláre Dóka in nagrado Osváth. Nagrada Kláre Dóka se podeli zaposlenim v arhivih, ki so v nekem časovnem obdobju opravili izjemno strokovno delo ali so zelo dejavni na svojem področju. Klára Dóka (1944–2012) je bila madžarska arhivistka, zgodovinarica in članica Madžarske akademije znanosti. Bila je zaposlena v več različnih arhivih, kjer je pripravila vrsto arhivskih pripomočkov, učbenike za srednješolske in visokošolske arhivske tečaje, pomembno vlogo je odigrala tudi pri usposabljanju arhivistov. Nagrado njej v spomin podeljuje Društvo madžarskih arhivistov. Nagrada ima tri kategorije, poleg arhivistov jo lahko dobijo tudi arhivski tehniki, knjižničarji, tajnice, računovodkinje, šoferji, torej vsi zaposleni v arhivih. Nagrado Osváth so ustanovili njegovi potomci, da bi ohranili spomin na Lajosa Osvátha (1866–1931), ki je bil pobudnik in organizator prvega strokovnega združenja madžarskih arhivistov, predsednik društva, pripravil je osnutek statuta ter se nenehno boril za boljše finančno in družbeno priznanje arhivistov. Potomci njegove družine zagotavljajo tudi finančno kritje nagrade.

Razprave na plenarnem zasedanju so bila prav tako v znamenju sodelovanja med Madžarsko in Srbijo. Štirje referati so predstavili dolgoletna povezovanja madžarskih arhivov ter društva s srbskimi in vojvodinskimi, romunskimi, avstrijskimi in ukrajinskimi arhivi.

Popoldan je bil prost program. Največje zanimanje je požela nogometna tekma med posameznimi arhivi. Za nešportnike so bili organizirani ogledi različnih znamenitosti v Senti. Po navadi je tako, da se za udeležence iz tujine pripravi poseben program. Letos je ta malo šepal, verjetno zaradi vročine, saj je bilo krepko čez 30 stopinj Celzija. Z veliko zamude nam je nato le uspelo ogledati si Mestni muzej in sinagogo. V razstavnih dvorani pritličja muzeja so na ogled

predmeti iz paleontologije, arheologije in lokalne zgodovine, tu je tudi galerija slik. V prvem nadstropju je domoznanska zbirka. Najzanimivejši je prikaz kmečkega življenja in življenja ob reki Tisi. Sinagoga je bila zgrajena leta 1928, ko je v kraju živelo približno 1.500 judov, renovirana je bila v lanskem letu s sredstvi madžarske vlade. Danes je sinagoga središče kulturnega in umetniškega življenja meščanov.

Poleg muzeja in sinagoge bi bile za ogled zanimivejše druge znamenitosti, ki jih tujcem niso ponudili, in so si jih ogledali le madžarski arhivisti:

- Razgledna ploščad v spomin na bitko pri Senti. Dne 11. septembra 1697 je pri Senti potekala ena izmed najpomembnejših bitk pri ponovni osvojitvi madžarskih ozemelj, ki so bila pod turško okupacijo. Zavezniška krščanska vojska je pod vodstvom avstrijskega generala Evgena Savojskega premagala turško vojsko, ki jo je vodil vezir Elmas Mehmed pod vodstvom sultana Mustafe II. Kot spomin na bitko je na šestem nadstropju Mestne hiše na ogled razstava z replikami vojaških uniform, velikih slik bojnih prizorov in maketa z več tisoč drobnimi figuricami vojakov, ki prikazuje bitko. S ploščadi je čudovit razgled na mesto in okolico.
- Zgodovinski arhiv Senta, ki deluje v prostorih Mestne hiše. Arhiv je pristojen za območje petih občin (Senta, Kanjiža, Ada, Bečej in Srbobran), 15 zaposlenih skrbi za 7.800 tm arhivskega gradiva.
- Lokalna pivovarna Arator, ki deluje od leta 2017.
- Lokalna čokoladnica Réel Chocolate, ki od leta 2015 izdeluje čokolade, katerih posebnost je dodajanje suhega in zamrznjenega sadja, začimb in najrazličnejših semen. Čokolada Slana karamela je dobila celo dve najvišji svetovni priznanji, Great Taste Award in Chocolate Awards. Vse čokolade imajo tudi zanimiva poimenovanja: Novo odkritje, 1000 milj, Temno zapeljevanje, Večkratno uživanje, Sinonim Balkana, Biser Titanika, Okus Vojvodine, Zagarantirana ljubezen, Zvezdna vrata ipd.
- Hiša starih obrti z več kot 10.000 predmeti in s prikazom 20 različnih obrti. Zbirko je leta 1985 osnoval Árpád Percze, učitelj tehnike, ki je bil navdušen nad starimi predmeti in tehnično opremo. S predmeti je napolnjen vsak kotiček hiše, podstrešje, dvorišče in gospodarska poslopja. Gospod občasno dobi tudi kakšna dodatna sredstva, s katerimi potem kaj obnovi, popravi ali zaščiti. Teh sredstev bi vsekakor moralo biti veliko več, da bi se vsi ti predmeti ohranili za zanamce. Čeprav gospod Percze lepo skrbi zanje, jih je že načel zob časa ...

Drugi dan konference so bila dopoldan na sporedu predavanja, in sicer v Svetovalnem središču Univerze za kmetijske in biološke vede Senta (Magyar Agrár- és Élettudományi Zentai Konzultáció Központ), ki ima sedež na Madžarskem, medtem ko ima v Senti fakulteta eno izmed svojih organizacijskih enot. Na paleti je bila cela vrsta zanimivih referatov. Žal je bil predavanjem namenjen le dopoldanski čas, zato se je bilo kar težko odločiti za eno od sedmih sekcij:

- Na mednarodni sekciji so predstavniki tujih arhivov predstavili sodelovanja z madžarskimi arhivi in morebitno digitalizacijo madžarskih arhivskih virov, ki so v njihovih arhivih (skupni projekti ipd.).
- Na sekciji za posredovanje virov je bilo pet referatov, sekcija je nosila naslov *Gradovi, dvorci* (teme referatov: *Castellum Chaba. Pisni viri o zgodovini malo znane trdnjave na južnem delu Alfölda v 15. in 16. stoletju, Novi Sad in pečati, 100 let Madžarske narodne banke, Dvorec družine Csekonics v luči arhivskih virov, Füžérradvány – dragulj družine Károlyi – skrivnosti in legende o dvorcu*).
- Tudi v okviru sekcije za materialno varstvo je bilo pet referatov (naslovi referatov: *Različni projekti materialnega varstva v vojvodinskih arhivih, Strokovno sodelovanje med Zgodovinskim arhivom Senta in Mestnim arhivom Budimpešte na področju konzerviranja, Restavriranje-konzerviranje*

matičnih knjig v Arhivu Vojvodine, Postopek izdelave kopije privilegijske listine Marije Terezije iz leta 1774 za privilegirano okrožje Kikinda, Mednarodna konzervatorska delavnica).

- ④ Sekcija za izobraževanje in zgodovino znanosti je postregla s tremi referati (teme: *Sistem izobraževanja učiteljev v času dualizma, Reforma izobraževanja učiteljev v času med obema svetovnima vojnama – Zakon XXVII. iz leta 1924 o usposabljanju srednješolskih učiteljev in ustanovah za usposabljanje učiteljev, Obiski na Univerzi Nógrád v srednjem in zgodnjem novem veku*).
- ④ Na arhivsko-pedagoški sekciji so referenti predstavili različne dejavnosti za šolarje, ki jih pripravljajo v svojih arhivih (teme referatov: »Samo prihodnost je gotova, preteklost se vedno spreminja«, *Zgodovinske legende v Železni županiji, Arhivska tekmovanja. Organizacija, vodenje, izkušnje, Arhivska pedagoška orodja v Mestnem arhivu Budimpešte, Od malih do velikih. Arhivsko-pedagoške dejavnosti v Madžarskem nacionalnem arhivu županije Baranja*).
- ④ Po mojem mnenju so bila najzanimivejša predavanja na sekciji za informatiko, ki je imela naslov Spletna objava podatkovnih zbirk, e-raziskovanje (teme petih referatov: *Od kod, kam spletne podatkovne zbirke? Trendi spletnega objavljavanja virov, E-raziskovanje v Madžarskem nacionalnem arhivu – raziskovanje dokumentov, ki so dostopni na Elektronskem arhivskem portalu, E-raziskovanje dokumentov tajnih služb – izkušnje in načrti v Zgodovinskem arhivu državnih varnostnih služb (ÁBTL – Állambiztonsági Szolgálatok Történetek Levéltára), Od podatkovnih zbirk do knjige – univerzitetni almanah na Univerzi v Pécsu, Podatkovna baza cerkvenih ustanov na matriculi.hu*). Madžarski nacionalni arhiv posveča veliko pozornost digitalizaciji arhivskega arhiva in objavi digitalizатов. Cela vrsta informatikov in zgodovinarjev skrbi za to, da so digitalizati kakovostni in dostopni raziskovalcem. Njihovi digitalizati in popisi so na voljo v kar treh različnih bazah (podatkovna zbirka scopeArchiv, Elektronski arhivski portal in Podatkovne baze online), vsaka je namenjena določeni skupini arhivistov ali raziskovalcev. Kljub tej pomanjkljivosti sta Elektronski arhivski portal, a še bolj Podatkovne baze online, zelo prijazna za uporabnike oziroma raziskovalce. Baza je pregledna, tako da raziskovalec že na uvodni strani dobi vpogled v velike vsebine, znotraj katerih je možno nadaljnje raziskovanje (npr. Družinska drevesa, Zbirka srednjeveških dokumentov, Krajevna zgodovina, Dokumenti partije, Digitalni arhiv Romov, Prva svetovna vojna ...). Zahtevna naloga, ki so se je informatiki in zgodovinarji lotili, je povezava vseh treh baz.
- ④ Na sekciji za gospodarstvo so se tako kot prejšnja leta pogovarjali o aktualnih temah.

Popoldan je bil ponovno prost program za ogled znamenitosti Sente. Vsak je lahko obiskal znamenitost, ki ga je najbolj zanimala.

V Senti in okolici je vsekakor pomembno omeniti pojav cvetenja reke Tise v mesecu juniju, ki jo povzroča žuželka iz reda enodnevnice, *palingenia longicauda*. Te žuželke so v večini evropskih držav zaradi onesnaženja voda in regulacije rek izumrle, vendar jih najdemo še v Srbiji in na Madžarskem na reki Tisi, v Romuniji na reki Prut in v spodnjem porečju Donave. Samica običajno odloži 7.000–8.000 jajčec na vodno gladino. Ko se izležejo ličinke, se potopijo na dno in se zakopljejo v ilovnato podlago, kjer ostanejo tri leta. Ko se po treh letih izležejo, jih nad vodo leti na milijone. Odrasle živali se med kratkim življenjem nad vodno gladino ne prehranjujejo. Ko pride do paritve, samec kmalu umre, samica leti še nekaj kilometrov, nato odloži jajčeca na vodno gladino in tako kot samec umre. Po fotografijah sodeč je pojav spektakularen, v katerem pa ni mogoče dolgo uživati, saj cvetenje Tise traja le tri do štiri dni.

Zadnji dan posvetovanja je potekalo plenarno zasedanje, namenjeno domačim referentom; vsi predavatelji so bili iz različnih vojvodinskih arhivov, vsi so predavali v madžarskem jeziku. V Vojvodini je namreč deset arhivov, ki imajo tudi veliko gradiva madžarske provenience: državni in zgodovinski arhiv v Novem Sadu ter arhivi v Beli Crkvi, Sremski Mitrovici, Zrenjaninu, Kikindi, Pančevu, Subotici, Senti in Somborju. V večini teh arhivov imajo zaposlene tudi osebe, ki so madžarske narodnosti ali vsaj razumejo madžarski jezik. Naslovi sedmih referatov so bili naslednji: *Zastopanost manjšin v vojvodinskih arhivih*, *Notariat v Senti od začetkov do Trianona 1875–1920*, *Arhivistika znotraj šolskih zidov*, *Sodelovanje v Zgodovinskem arhivu Senta in Madžarsko med letoma 2014 in 2023*, *ARHIS – podatkovna baza srbskih arhivov*, *Možnosti raziskovanja v fondu Madžarskega ministrstva za šolstvo in verske zadeve 1867–1918*, *Arhivski dnevi v Subotici – od začetkov do danes*.

Sledila sta še zelo kratek zaključni nagovor predsednika Društva madžarskih arhivistov in napoved naslednje potujoče konference. Ta bo potekala v mestecu Balatonfenyves ob južni obali Blatnega jezera, in sicer že meseca maja.

Gordana Šovegeš Lipovšek

Arhiv – kolektivna identiteta in osebni spomini

55. posvetovanje hrvaških arhivistov

Vukovar, 23.–25. oktober 2024

Letošnje 55. posvetovanje hrvaških arhivskih delavcev je potekalo pod naslovom *Arhiv – kolektivna identiteta in osebni spomini*. Organizatorja tega tri-dnevnega dogodka sta bila Hrvaško arhivsko društvo in Državni arhiv v Vukovarju. Posvetovanje je bilo izvedeno v mestu Vukovarju na dveh lokacijah, in sicer v hotelu Lev ter in bližnjem, lepo obnovljenem Hrvaškem domu.

Na začetku uradnega dela posvetovanja so spregovorili številni predstavniki političnih, kulturnih in gospodarskih ustanov ter podjetij, tako z lokalne kot tudi z državne ravni. V nagovorih so predstavili dosežke in izzive s področja hrvaške arhivske dejavnosti ter širšega območja Vukovarsko-sremske županije.

Uvod v prvi sklop posvetovanja z naslovom *Izzivi kolektivne identitete* je na zelo zanimiv in slikovit način izvedla predsednica Hrvaškega arhivskega društva dr. Silvija Babić. V svojem nagovoru ob 70. obletnici delovanja njihovega arhivskega strokovnega združenja je s pomočjo arhivskega gradiva društva opravila svojevrstno refleksijo razvoja te organizacije. Ob tem je izpostavila pomen in poslanstvo arhivskega društva v zadnjih 70 letih. Posredno je opozorila tudi na dosežene uspehe in s tem tudi na oblikovanje identitete hrvaških arhivskih strokovnih delavcev skozi čas.

Drugi prispevek v tem sklopu sta pripravila Marijan Maroja in Ivana Burić (Državni arhiv Zadar). Z njim sta obeležila štiristoto obletnico delovanja arhiva v Zadru. Pregled uspehov, a tudi izzivov in njihovih rešitev, ki so jih izvajali zadrski arhivski strokovni delavci skozi štiri stoletja, predstavlja rdečo nit tega referata. S sodobnega arhivskega stališča je prav gotovo zanimiva listina, ki jo hranijo v Zadru, s katero je beneški dož Francesco Foscari že leta 1451 v 11 točkah odredil, da v Zadru uredijo omare, v katerih hranijo dokumentacijo, da je tega treba razvrstiti po abecednem vrstnem redu. Zahteval je tudi, da je treba zaklepati omare, v katerih se hrani dokumentacija. Nadalje je zahteval, da je treba popisati ohranjeno dokumentacijo in inventar izdelati v dveh kopijah. Prav tako je treba zaklepati prostore, v katerih se hrani dokumentacija.

Igor Vujatović (Državni arhiv Sisak) je v svojem prispevku z naslovom *Zgodovino pišejo zmagovalci – ustvarjanje kolektivne identitete skozi prostor*